

Maktabgacha yoshdagi bolalarning kitob o‘qishga qiziqishi va ularning psixologiyasini o‘rganish

Barotova Nazira Jahongirovna

Samarqand davlat chet tillari instituti talabasi

Ilmiy rahbar: **Zubaydova Nilufar Ne'matullayevna**

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarni kitob o‘qishga qiziqtirish vazifasini muhokama qilishga qaratilgan bo‘lib, bu vazifani hal qilishda ularning psixologiyasiga ham alohida e’tibor qaratish muhim ekanligi qator tajriba va ma’lumotlar asosida isbotlab berilgan.

Kalit so‘zlar: maktabgacha yoshdagi, psixologiya, metod, suhbat, kitobxonlik, ta’lim-tarbiya, yosh avlod.

Ta’lim-tarbiya ishlarini takomillashtirish, uni jahon andozalari darajasiga ko‘tarish, fan sohasidagi yangiliklarni amaliy hayotga tatbiq etish muhim masalalardan bo‘lib qolmoqda. Ayniqsa, yosh avlodlarga ta’lim-tarbiya berish, ularda fan asoslariga nisbatan bilim, kònikma va malakalarni shakllantirish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan hisoblanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning kitobga bo‘lgan qiziqishini uyg‘otish o‘z navbatida psixologiya, bolalar xarakteristikasini bilmay turib amalga oshmaydi. Chunki har bir bola o‘z shaxsiyat va dunyosiga ega. Shaxs kamoloti va uning taraqqiy etishida psixologiyaning o‘rni beqiyosdir. Shuning uchun ham bolalarni kitob o‘qishga qiziqtirishda psixologiya asosiy omil sanaladi. Hozirgi zamon tarbiyachisi ijtimoiy-kasbiy vazifalarini bajarish uchun yuksak ma’naviy xislatga ega bo‘lishi, umumiy va kasb madaniyati ziyoliligi, axloqiy pokligi, faolligi, shaxsiy hissiyotlarga berilmasligi, ijodiy tasavvur egasi, psixik jihatdan sog‘lom, davlatimiz fuqarosi sifatida mas’uliyatli bo‘lishi lozim. Tarbiyachilik kasbiga xos psixik holatlar va xarakter maktabgacha yoshdagi bolalar psixikasining o‘ziga xos xususiyatlarini tarbiyalashning psixik asoslari va qonuniyatlari haqida bilim, kònikma va malakalar berishdan va ularni kasbiy faoliyatga tatbiq etishdan iborat.

Bolaning 3 yoshdan 7 yoshgacha bo‘lgan maktabgacha yoshi bolalik davrining katta bir qismini tashkil etadi. Asosan mana shu davrdan boshlab bolaning mustaqil faoliyatlari rivojlanadi hamda shaxsiy faoliyatlari tashkil topa boshlaydi. Rus pedagoglaridan Les Gaining fikricha: “Insonning maktabgacha yoshidagi davri shunday bir davrki, ana shu davr mobaynida kelgusida qanday xarakter xislatlari paydo bo‘lishi belgilanadi va axloqiy sifatlarning asosi yuzaga keladi “. A. S.

Makarenko : „, Bolalarni juda kichik davridan boshlab tarbiyalash zarurligi haqida gapirib, tarbiyaning muhim asoslari bolaning 5 yoshgacha bo‘lgan davrida yuzaga keltiriladi. Mana shu davrda qilingan butun tarbiya, tarbiya jarayonining 90% ini tashkil etadi”. – degan edi. Maktabgacha yosh yoshdagi bolalarda endigina narsalarni idrok etish, fikrlash, tasavvur etish shakllanib boradi. Ular kitoblardagi qahramonlarning qiziqarli qiliqlari, kulguli voqea va hodisalarni, tasodiflarni ko‘proq eslab qoladilar. Agar tarbiyachi kitobni ovozli o‘qib ularning diqqatini o‘qilgan narsaga tushirib, tushuntirib bersa, bolalar uni eslab qoladi. Bu yoshdagi bolalar o‘yin orqali voqea va hodisalarni, kishilarning xarakteri va munosabatlarini bilib oladilar, ko‘rgan, eshitgan, o‘qigan narsalardagi holatlarni, kishilarni, hayvonlarni “yaxshi” va “yomon” ga ajratadilar va o‘z munosabatlarini bildiradi. Bu yoshdagi bolalarni o‘zlarini o‘rab turgan muhit, tabiat, undagi hayvonlar, o‘simliklar qiziqtiradi. Shuning uchun ham ular o‘z qiziqishlarini qondirish uchun kattalarni xilma-xil savollarga ko‘mib tashlaydilar. Endi ular voqea va hodisalarga boshqacha ko‘z bilan qaraydilar, voqeilikni bilishga intiladilar va xotirasida saqlab qoladilar. Chunki bu davrda ularning rivojlanishi alohida bir bosqichni tashkil etib, aqliy va jismoniy o‘shida o‘qitish va tarbiyalashda o‘ziga xos yosh xususiyatlarga amal qilishni talab etadi. Tarbiyachi kitobxonlarning qiziqishlarini shakllantirishi va rivojlantirishi, ularning o‘qishiga rahbarlik qilishi lozim. Biz bu yerda bolalarning o‘qishini sifatli ravishta tashkil etish va ularni davr talabiga javob bera oladigan kishilar qilib tarbiyalashga asosiy diqqatimizni qaratishimiz zarur.

Ba’zi bolalar haqiqiy kitobsevar bo‘lsa, boshqalari esa o‘qishni yoqtirmaydilar. Shunga qaramay, barcha bolalarni ham kitob mutolaasiga qiziqtirish mumkin. Pedagoglar tomonidan berilgan quyidagi ko‘rsatmalar bolalarni kitobga mehr qo‘yishga yordam beradi.

Mutolaa burchagi qilish: Bolalarni chalg‘itmaydigan, tashqi shovqin-surondan holi bo‘lgan mo‘jazgina “uycha” yoki burchak qilib berish ularning kitobga bo‘lgan qiziqishini yanada oshirishi mumkin.

Bolalarni tez-tez kutubxonaga olib borish: Ota-onalar farzandiga doimiy ravishta kitob o‘qish ko‘nikmasini shakllantirishni istasa, haftasiga hech bo‘lmaganda bir marotoba kutubxonaga olib borishi lozim. Chunki kutubxonada bola turli xil kitoblarni ko‘radi va uning kitobga bo‘lgan qiziqishi tobora ortadi.

Kitoblarni tez-tez suhbat mavzusiga aylantirish: Agar ota-onalar bolalarini kitob o‘qishga qiziqishini oshirmoqchi bo‘lsa, tez-tez ertaklar, hikoyalar o‘qib berishi zarur va kitoblarning mazmun-mohiyati haqida muntazam suhbatlashib turishi zarur. Hayotda bo‘layotgan haqiqiy voqealarni ertak va hikoyalarga bog‘lashga

harakat qilishi lozim. Bu esa bolalarni kitob o'qishga chorlaydi, balki mushohada va tahlil qilish xususiyatini oshiradi.

Bolalarga namuna bo'lish: Bolalar ota-onasidan namuna oladilar. Agar ota-onalar muntazam kitob o'qishsa va kitoblar haqida boshqa oila a'zolari bilan suhbat qurishsa, kitoblardan zavq olayotganini ularga ko'rsatsa bu holat nafaqat bolaning ongiga balki, psixologiyasiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Va natijada kitob o'qish bolalarning sevimli mashg'ulotiga aylana boshlaydi.

Har kuni kitob o'qib berish: Ota-onalar har kuni erinmasdan bolalarga kitob o'qib bersa, uning o'zi ham kitob o'qishga asta-sekin qiziqqa boshlaydi va uning hayotida kitob o'qish an'anaga aylanib boradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni kitobxonlikka qiziqtirishning yana bir usuli so'zlab berishdir. So'zlab berish asar tanlangandan so'ng birinchi marta o'qib, hamma tomoniga e'tibor berish kerak. Uning mazunini bilan shunday tanishishi va eshituvchilarga ham hikoyaga asardan qanday ta'sirlangan bo'lsa, shunday ta'sirlanishlari kerak. Shundagina kitobdagi hamma narsalar eshituvchilarning esida qoladi, ular holatlarini hatto so'zma – so'z bilib olishadi. So'zlab berishda ma'noga amal qilish lozim .

Xulosa qilib aytganda bolalarni kitobxonlikka, kitob o'qishga qiziqtirishda psixologiyaning o'rni beqiyosdir. Chunki psixologiyaning qator metodlari orqali bolalarning kitobxonlik ko'nikmalarini shakllatirishning samaradorligi turli tajriba va tadqiqot ishlari tomonidan aniqlangan. Haqiqatan ham bolaning maktabgacha yoshidagi davri shu qadar mazmundor va faol davrdirki, bu davr bolaning kelgusi o'sishida albatta o'z aksini qoldiradi. Shuning uchun maktabgacha yoshidagi davr ta'sir o'tkazish kuchi jihatidan g'oyat mas'uliyatlidir.

Bola ilk yoshdan maktabgacha davrga o'tgach, uning butun yashash sharoitida jiddiy psixologik o'zgarishlar yuz beradi.

Birinchidan, bola bog'cha yoshiga o'tgach, uning faoliyat doirasi ancha kengayib, mustaqilligi yanada ortadi. Uning o'yinlari, xatti-harakatlari ham boshqacha mazmunga ega bo'la boshlaydi.

Ikkinchidan, bolaning butun faoliyatida nutqning roli orta boradi.

Uchinchidan, bola maktabgacha yoshga o'tgach, muayyan dastur asosida maxsus pedagog tomonidan tarbiyalana boshlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolaning yashash sharoitida yuzaga kelgan bu o'zgarishlar uning jismoniy va psixik jihatdan o'sib kamol topishniga ta'sir etmay qolmaydi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni kitobxonlikka mehr uyg'otishning holatini o'rganish dolzarb masala hisoblanib, umuman bolalarning yosh

xususiyatlarini psixologiya fani o'rganadi. Kitobxonlik esa uning xulosalarga tayanib, bolalarning kitob o'qishicha, ularning yosh xususiyatlarini qanday kitoblarni o'qish o'rganishga ta'sir etadi. Shunday qilib maktabgacha yoshdagi bolalarda, umuman bolalarda kitobga bo'lgan qiziqishni uyg'otishda psixologiyaning o'rni beqiyosdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Maktabgacha ta'limning davlat standard. O'zPFITI. T., 1995.
2. Hasanboyeva O.U. va boshqalar. Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. T.: Ilm,ziyo,2006
3. M.G.Davletshin., Sh.Do'stmuxamedova, M.Mavlonov, S.To'ychiyev. —Yosh davrlari va pedagogi psixologiyall. O'quv qo'llanma. T., 2004-y. 8.2. b.t.
4. N.M.Kayumova “Maktabgacha pedagogika”. “TDPU” nashriyoti, T.: 2013-y.
5. J.G'.Yo'ldashev —Interfaol ta'lim sifat kafolatil O'MOI T-2007
6. R.A. Mavlonova va boshqalar —Pedagogik texnologiyall Fan 2008-y.
7. Yusupova P. Maktabgacha tarbiya pedagogikasi. T.: O'qituvchi,1993.
8. Z.Nishonova, G.Alimova. —Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasill. O'quv qo'llanma. O'zbekiston ezuvchilar uyushmasi Adabiёт jamg'armasi.T., 2006-y. 10 b.t.
9. Sh.A.Sodiqova “Maktabgacha pedagogika”. “Tafakkur sarchashmalari”, T.: 2013-y.
10. Jumayeva, M. B., & Yakubovich, Y. O. (2023). Teaching English writing skills to primary class students. Boshqaruv va etika qoidalari onlayn ilmiy jurnali, 3(2), 211-215.
11. Kamiljanovna, Z. D., O'G'Li, A. S. J., & Jumayeva, M. B. (2022). The Analysis Of Higher Order Thinking Skills. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 672-676.
12. Jumayeva, M. B., & Shukhratovna, M. M. (2022). Effective Methods Of Learning English Grammar. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 608-611.
13. Jumanova, S. I., & Maxliyoxon, O. (2024). O 'Zbekistonda Maktab Ta'limini Xususiylashtirish Va Pisa Testiga Tayyorlash Masalalari. Kokand University Research Base, 13-16.
14. qizi To'yeva, M. S. (2022, November). Yangi O 'Zbekiston Orifa Ayollari Va G 'Arb Ayollarining Jamiyatdagi Mavqeyi Va Ularning Huquqlari. In International Conferences (Vol. 1, No. 2, pp. 74-81).

15. Нуриллаев, Ж. Я., Нуриллаев, Х. Ж., Бердимуродова, Ф. П., & Мухамадиев, Н. К. (2023). Оценка Лечебных И Метафилактических Мероприятий При Мочекаменной Болезни В Зависимости От Состава Камня. Медицинский вестник Башкортостана, 18(1 (103)), 24-28.
16. Makhmudova, G. N., & Gulomova, N. F. (2023). Unlocking the potential of the digital econ-omy in the EAEU countries: identifying and overcoming obstacles. *π-Economy*, 16 (4), 7–25. DOI: <https://doi.org/10.18721/JE,16401>.
17. Гуломова, Н. (2022). Основные компоненты развития «умного» туризма в регионах. Направления развития благоприятной бизнес-среды в условиях цифровизации экономики, 1(01), 63-67.
18. Makhmudova, G., Gulomova, N., & Mirzaev, D. (2022). Legal aspects of cryptocurrency and blockchain technologies: Uzbekistan and foreign experience.
19. Sattarova, D. (2024). Siyosiy Muloqotning Pragmatik Aspektlari. *Tamaddun Nuri Jurnal*, 5(56), 380-383.
20. Sattarova, D. (2024, January). Siyosiy Notiqlikning Milliy Madaniy Va Lisoniy Tahlili (O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Ia Karimov Nutqlari Asosida). In *Международная конференция академических наук* (Vol. 3, No. 1, pp. 5-7).
21. Sattarova, D. (2023). Komunikativ Diskursning Tadqiqot Ob'yekti. *Молодые ученые*, 1(22), 41-43.
22. Suleymanova, N. M., & Idiyev, A. R. O. G. L. (2021). Gapning Nominativ Aspekti Va Uning Kommunikativ Jarayoni Haqida. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 805-809.
23. Сулейманова, Н. М., & Абдуллаева, Л. Т. (2017). Имманентный характер синергетических свойств единиц языковой системы. In *Инновации В Современном Языковом Образовании* (pp. 61-65).
24. Сулейманова, Н. М., & Насруллаев, Ж. Р. О предложении и его номинативном значении. *Учёный XXI века*, 26.
25. Shokhista, R. (2023). The Significance Of Emphasizing Communicative Competence As The Foundation For Teaching Listening And Speaking Skills Rustamova Shokhista Sharifovna. *International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research*, 25-28.
26. Rustamova, S. S. (2023, January). The Importance Of Speaking Activities In Teaching English. In *International Conferences* (Vol. 1, No. 1, pp. 357-361).